

Scriptură, Tradiție, Liturgie
III

CHARLES PERROT

„BINECUVÂNTATĂ EȘTI TU ÎNTRE FEMEI” (LUCA 1,42)

Fecioara Maria în contextul primului secol creștin

Traducere din limba franceză

ȘTEFAN MUNTEANU

Tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

2018

CUPRINS

INTRODUCERE

Ce putem ști despre Fecioara Maria?	13
1. Fecioara Maria potrivit scrierilor apocrife și primilor Părinți ai Bisericii	15
2. Stadiul documentației biblice referitoare la Fecioara Maria	21
3. Diferitele tipuri de lectură	25
4. O nouă orientare în cercetarea dedicată Fecioarei Maria	29
5. Organizarea de ansamblu a cărții	30

Partea întâi

FECIOARA MARIA DIN NAZARET

ȘI FEMEILE DIN VREMEA SA

1. O primă prezentare a Fecioarei Maria	37
1.1. Numele de Maria	37
1.2. De la naștere la „Adormirea” sa	40
1.3. O descriere pe scurt a tinerelor fete din acea vreme	44
1.4. Vestimentația feminină, voalul și podoabele	47
1.5. Coafura	58
1.6. Căsătoria	61

2. Viața cotidiană a unei tinere femei din Nazaret	65
2.1. Localitatea Nazaret din Galileea	65
2.2. Munca și gătitul în Nazaret	71
2.3. Condiția socială	73
2.4. Educația femeilor	79
2.5. Cântecele	84
2.6. Viața religioasă în Nazaret	87
 3. Diversitatea discursurilor referitoare la femeia la evreii din secolul I	 93
3.1. O documentație amplă	93
3.2. Femeia potrivit Sfintei Scripturi și tradițiilor ebraice	95
3.3. O multitudine de personaje feminine biblice	97
3.4. Eva și Maria	99
3.5. Cele cinci femei din genealogia Mântuitorului	100
3.6. Diversele discursuri biblice	104
3.6.1. Cântarea cântărilor	106
3.6.2. Înțelepciunea lui Solomon	108
3.6.3. Pildele lui Solomon	109
3.6.4. Rut	112
 4. Condiția femeii în secolul I în mediile ebraice	 117
4.1. Situația de ansamblu	117
4.2. Situația în sânul iudaismului din diasporă	118
4.3. Femeia în viziunea terapeuților din Egipt	120
4.4. Iosif și Aseneth	122
4.5. Scrierile de la Qumran	127
4.6. Ben Sira	131
4.7. Pseudo-Filon	133
4.7.1. Feminismul lui Pseudo-Filon	134
4.7.2. Fiica lui Iftae	136
4.7.3. Nașterea lui Samuel	138

PRIMELE ABORDĂRI ALE PERSOANEI MAICII DOMNULUI ÎN NOUL TESTAMENT

5. Femeile în comunitățile pauline	149
5.1. Cum vorbește Apostolul Pavel despre femei?	149
5.2. Egalitatea dintre bărbat și femeie potrivit <i>Epistolei către Galateni 3,28</i>	150
5.3. Capul acoperit sau semnul unei noi autorități?	157
 6. Fecioara Maria potrivit Apostolului Pavel și Evanghelistului Marcu	165
6.1. O prezentare destul de timidă	165
6.2. Motivele unei oarecare reticențe	166
6.3. „Făcându-se asemenea oamenilor” (Fil. 2,7)	168
6.4. „Născut din femeie” (Gal. 4,4-5)	169
6.5. „Din sămânța lui David după trup” (Rom. 1,3-4)	175
6.6. Tăcerea <i>Epistolelor</i> atribuite Apostolului Pavel	177
6.7. Fecioara Maria în <i>Evanghelia după Marcu</i>	179
 7. Maica Domnului în Bisericile iudaizante	189
7.1. Un mediu diversificat	189
7.2. <i>Sursa Q</i>	194
7.3. Femeile în <i>Evanghelia după Matei</i>	197
7.4. Pruncul și Maica Sa la Evanghelistul Matei	200
7.5. Repudierea Maicii Domnului și paternitatea lui Iosif	204

7.6. Fecioara Maria în mediul ebraic ce Îl mărturisea pe Iisus	213
7.7. Fecioara Maria recunoscută în Sfânta Scriptură	216
7.8. Fecioara Maria, Iacov al Ierusalimului și frații Domnului	221

Partea a treia

FECIOARA MARIA

ÎN SCRIERILE EVANGHELISTULUI LUCA

8. Maica Domnului și celelalte femei în scrierile Evanghelistului Luca	239
8.1. O privire de ansamblu asupra operei	239
8.2. Femeile la Evanghelistul Luca	244
8.3. Femeile în cartea <i>Faptele Sfinților Apostoli</i>	248
8.4. Cine sunt femeile din <i>Evanghelia după Luca</i> ?	252
8.5. Marta și Maria (Lc. 10,38-41)	254
8.6. Fecioara Maria potrivit Evanghelistului Luca	256
8.7. O punere în paralel a personajelor	258
9. Buna Vestire (Lc. 1,26-38)	263
9.1. O dublă vestire	263
9.2. O compoziție literară particulară	265
9.3. „Bucură-te, ceea ce ești plină de har...” (Lc. 1,28-30)	272
9.4. Maica fiului lui David și a Fiului lui Dumnezeu (Lc. 1,31-35)	277
9.5. Întrebarea Fecioarei Maria și răspunsul îngerului (Lc. 1,34-35)	284

Se va pogori peste tine” (Lc. 1,35)	286
---	-----

9.7. Răspunsul Fecioarei Maria (Lc. 1,36-38)	292
--	-----

10. Întâlnirea Fecioarei Maria

cu Elisabeta și <i>Cântarea Mariei</i> (Lc. 1,39-56)	295
--	-----

10.1. Întâlnirea Fecioarei Maria

cu Elisabeta (Lc. 1,39-45)	295
----------------------------------	-----

10.2. „Cântarea Mariei” (Lc. 1,46-55)	298
---	-----

10.3. Cele trei părți ale cântării	302
--	-----

11. De la Betleem la Ierusalim (Lc. 2,1-52)

11.1. Nașterea lui Iisus (Lc. 2,1-21)	311
---	-----

11.2. Data și locul Nașterii	313
------------------------------------	-----

11.3. „L-a culcat în iesle” (Lc. 2,7)	316
---	-----

11.4. Vestirea făcută păstorilor (Lc. 2,8-21)	318
---	-----

11.5. Închinarea Pruncului

Iisus la Templu (Lc. 2,22-40)	322
-------------------------------------	-----

11.6. Împlinirea rânduinelilor

prevăzute de Lege (Lc. 2,22-24)	323
---------------------------------------	-----

11.7. Bătrânul Simeon (Lc. 2,25-35)	325
---	-----

11.8. Profeția Anei (Lc. 2,36-39)	331
---	-----

11.9. Iisus în mijlocul învățătorilor (Lc. 2,40-52)	333
---	-----

12. Nașterea feciorelnică a lui Iisus

12.1. De la Fecioară la Pururea Fecioară	337
--	-----

12.2. Fecioria în contextul primelor secole	339
---	-----

12.2.1. Fecioria în lumea greacă	339
--	-----

12.2.2. Fecioria în Sfânta Scriptură și în iudaism	341
--	-----

12.2.3. Frații lui Iisus	344
--------------------------------	-----

12.2.4. Mamele și copiii lor	349
------------------------------------	-----

12.2.5. Dreptul Iosif și Fecioara Maria	352
12.3. Zămislirea feciorelnică a lui Iisus	355
12.3.1. Evenimente precedente	355
12.3.2. Paternitatea dumnezeiască și umanitatea lui Iisus	358
12.3.3. Lucrarea dătătoare de viață a Duhului Sfânt	364
12.3.4. O mărturisire de credință puternic dezbătută	367

Partea a patra MAICA DOMNULUI ÎN SCRIERILE EVANGHELISTULUI IOAN

13. În sânul comunității ioaneice	377
13.1. Ucenicul pe care îl iubea Iisus și comunitatea sa	377
13.2. Ucenicul pe care îl iubea Iisus și frații lui Iisus	380
13.3. Fiul lui Dumnezeu și fiul lui Iosif	383
13.4. Femeile în <i>Evangelia după Ioan</i>	388
13.4.1. Femeia samarineană (In 4,3-42)	389
13.4.2. Marta și Maria	392
13.4.3. Maria Magdalena	394
14. Rolul Maicii Domnului potrivit Evanghelistului Ioan	399
14.1. De la Cana Galileii pe Golgota	399
14.2. Maica Domnului la nunta din Cana Galileii (In 2,1-12)	400
14.3. Maica Domnului la picioarele Crucii (In 19,25-27)	413
15. Femeia din Apocalipsă	425

15.1. Cine este femeia din Apocalipsa 12?	425
15.2. Femeile din <i>Apocalipsă</i>	427
15.3. O comunitate iudaizantă ce crede în Iisus	428
15.4. Mama lui Mesia	431
15.5. Cele trei scenarii din capitolul 12	433

INTRODUCERE

Ce putem ști despre Fecioara Maria?

CONCLUZII

O cercetare ce trebuie continuată	443
1. O lectură de tip diacronic	443
2. Fecioara Maria din punct de vedere istoric	447
3. O privire recapitulativă	449
4. Importanța Fecioarei Maria în hristologie	452
5. Cine este Fecioara Maria înaintea lui Dumnezeu și cine este ea pentru noi?	457

Bibliografie	461
--------------------	-----

Indice de referințe scripturistice	471
--	-----

1

O primă prezentare a Fecioarei Maria

1.1. Numele de Maria

Evangheliile menționează în repetate rânduri numele Maicii Domnului, numind-o Maria (Μαρία) sau Mariam (Μαριαμ). Este vorba de un nume vechi, un decalc al ebraicului *Miryām* (מִרְיָם), nume atribuit deja în Biblie surorii lui Moise și Aaron despre care ne vorbește cartea *Numerii* (cf. Num. 25,59). În aramaică, limba de zi cu zi a evreilor din Israel, numele Mariam este frecvent în primele secole ale erei noastre³. Traducerea greacă a Bibliei ebraice, *Septuaginta*, îl va scrie Mariam, iar istoricul evreu Iosif Flavius, Mariamme. Astfel, una dintre cele nouă soții ale regelui Irod cel Mare purta acest nume, Mariamme Asmoneana; o femeie de neam regesc ce-i va permite lui Irod cel Mare să se considere un continuator al dinastiei asmoneene. Îl găsim de asemenea destul de des înscris pe osuarele din acea vreme, adică pe acele cutii mici în calcar unde erau păstrate osemintele unei persoane decedate după ce trecuseră câțiva ani de la îngroparea sa. O inscripție aramaică descoperită recent pe un osuar în apropierea Ierusalimului arată că nepoata arhiereului Caiafa purta acest

³ Astfel este cazul în targumuri, acele parafraze în aramaică ale Sfinței Scripturi ascultate de credincioși în sinagogi în zilele de sabat după citirea textului ebraic, începând mai cu seamă din secolul al II-lea d.Hr.

Respect pentru oameni și cărți

nume⁴. Cu toate acestea, rămâne dificil să-i deslușim etimologia. Să fie oare un nume de origine egipteană precum cel al lui Moise, cu sensul de „a iubi” (în egipteană *mri*)⁵? Ceea ce ar conveni perfect în această circumstanță: Fecioara Maria este iubita lui Dumnezeu! Totuși, alte etimologii sunt posibile, fără a relua aici explicațiile de tip popular referitoare la numele Miriam, precum cea din Ieșirea 15,20, unde sora lui Moise este desemnată ca „proorocița” (*n^obî’â*, נְבִיאָה) sau „prevăzătoarea”⁶. Doar că în aramaica din secolul I el trimitea mai curând la cuvântul *mar* (מר), „domnul” sau „stăpânul casei” înconjurat de slugile sale. La feminin *mara* (מרה) sau *marta* (מרת) însemnând „doamna” sau „stăpâna casei”, asemenea surorilor Marta și Maria. Această etimologie de tip popular prezintă o oarecare ironie atunci când, în *Evanghelia după Luca*, Fecioara Maria se prezintă drept „sluga” sau „roaba” (δοῦλη) Stăpânului sau Domnului (κύριος; cf. Lc. 1,38). Indiferent de etimologia sa, numele Maria este frecvent, fiind purtat cu onoare în amintirea lui Miriam, sora lui Moise, desemnată de altfel ca o ‘almâ (עֲלְמָה), fată tânără în Ieșirea 2,8⁷.

În Noul Testament sunt menționate și alte femei cu numele de Maria, ocupând un rol important în activitatea publică a lui Iisus, pe când cel al Maicii Sale apare îndeosebi discret. Dar să le enumerăm:

[1] Maria Magdalena sau Maria din Magdala, un sat situat pe malul lacului Galileii (cf. Lc. 8,2). În dimineața Învierii, Maria Magdalena și Maria „mama lui Iacov cel Mic și a lui Iosi” au fost primele la mormântul Mântuitorului, potrivit Evanghelistului Marcu (cf. Mc. 15,40-41; 16,1-8). Tradiția ioaneică

⁴ A se vedea *Le Monde de la Bible* 198, 2011, pp. 45-47.

⁵ Aceasta este opinia lui Henri Cazelles.

⁶ Plecând de la radicalul ebraic *rā’â* (רָאָה), „a vedea”.

⁷ *Septuaginta* traduce aici cuvântul ebraic ‘almâ (עֲלְמָה) cu νεᾱνίς („fată tânără”), iar în Is. 7,14 cu παρθένος („fecioară”).

amintește de asemenea prezența acestor două femei (cf. In 19,26; 20,1-2.11-18).

[2] Apoi, în Betania locuiește Maria, sora lui Lazăr și a Martei (cf. In 11,1.5; Lc. 10,38-42) al cărei rol este puternic subliniat în episodul ungerii picioarelor lui Iisus cu mir de nard curat (cf. In 12,3 ș.u.).

[3] Urmează Maria, mama lui Iacov cel Mic și a lui Iosif sau Iosi (cf. Mc. 15,40.47; Mt. 27,56), prezentată ca fiind soția lui Cleopa în *Evanghelia după Ioan* (cf. In 19,25). Aceasta făcea parte din grupul femeilor prezente pe Golgota care „priveau de departe” (Mc. 15,40). Tradiția ioaneică o menționează pe Maica Domnului la picioarele Crucii, precum și pe o altă Maria, desemnată ca soția lui Cleopa, și o a treia Maria, Maria Magdalena (cf. In 19,25).

[4] În sfârșit, se vorbește mai târziu de Maria, mama lui Ioan Marcu (cf. Fapte 12,12), și de o ultimă Maria, o credincioasă din Roma (cf. Rom. 16,6).

Așa cum observăm, numele este larg răspândit, și nu este întotdeauna ușor să distingem aceste femei unele de altele, încât tradiția catolică, începând cu papa Grigorie cel Mare (540-604), o va identifica pe Maria Magdalena cu Maria sora lui Lazăr și cu păătoasa de care vorbește Evanghelistul Luca (cf. Lc. 7,36-50).

Remarcăm în particular tăcerea de care dau dovadă *Evangheliile* după Marcu și Matei privind prezența Maicii Domnului pe Golgota, chiar dacă Evanghelistul Matei precizează că „erau acolo multe femei” (Mt. 27,55). Redactând o parte din *Evanghelia* sa după cea a lui Marcu, Evanghelistul Luca elimină și el lista nominală a acestor femei care purtau numele Fecioarei Maria (cf. Lc. 23,49). Face oare aceasta pentru a evita să contrazică tradiția ioaneică ce situa trei Marii la picioarele Crucii? Dar care este de fapt realitatea istorică? Aceste întrebări rămân deschise.

1.2. De la naștere la „Adormirea” sa

Nu cunoaștem nici data de naștere a Fecioarei Maria, nici cea a morții sale, numită de asemenea „Adormirea” Maicii Domnului, în special în tradiția ortodoxă. La acea epocă, multă lume nu-și cunoștea propria dată de naștere. Dar dacă considerăm, pe de o parte, că Iisus Hristos S-a născut în anul 6 sau 5 *înaintea* erei noastre, deci cu puțin timp înainte de moartea lui Irod cel Mare în anul 4 î.d.Hr.⁸, și dacă, pe de altă parte, Fecioara Maria, asemenea altor fete din Israel, a fost dată în căsătorie de părinții săi, conform obiceiului, cu puțin timp după vârsta de doisprezece sau treisprezece ani, atunci ea s-a născut între anii 20 și 18 *înaintea* erei noastre, adică la epoca când Irod cel Mare începea reconstruirea Templului din Ierusalim. În acest caz, ea era foarte tânără atunci când L-a născut pe Iisus, doar că obiceiul menționat mai sus nu era întru totul obligatoriu, astfel că vârsta căsătoriei putea să se prelungească până la cincisprezece ani, sau chiar mai mult⁹. În continuare, Fecioara Maria a trăit cel puțin cincizeci de ani, deoarece în anul 30 al erei noastre ea era încă în viață fiind, potrivit cărții *Faptele Sfinților Apostoli*, la Ierusalim împreună cu Apostolii (cf. Fapte 1,14)¹⁰. Acest lucru face ca ea să se numere printre cei „bătrâni”, o vârstă la care Apostolul Pavel se va situa și el mai târziu (cf. Filim. 9). Este vârsta la care femeile care locuiesc

⁸ Iisus Hristos S-a născut cu puțin înainte de moartea lui Irod cel Mare, în martie anul 4 î.d.Hr.

⁹ În manuscrisul 1QSa I.10 de la Qumran se menționează o căsătorie la 20 de ani. Potrivit fragmentului 4Q543 frg. 1, 1-10 (*Viziunile lui Amran*), Miriam, sora lui Moise, a fost dată de tatăl ei, Amram, în căsătorie tânărului său unchi la vârsta de treizeci de ani; petrecerea nunții a durat 7 zile.

¹⁰ Moartea lui Iisus este în general situată pe 7 aprilie anul 30, dar este posibil ca ea să fi căzut, potrivit calculelor astronomice, pe 3 aprilie anul 33; a se vedea Étienne Nodet, „Chronologie de la Passion. Leur sens”, în *Revue biblique* 118, 2011, pp. 365-368.

Respect pentru oameni și cărți

în zonele cu mult soare suportau din ce în ce mai greu trecerea anilor. Fără îndoială trebuie datată „Adormirea” Maicii Domnului în deceniul următor, chiar dacă Evanghelistul Luca nu ne spune nimic, el menționând doar martiriul lui Ștefan (cf. Fapte 7,60) și moartea Tavitei (cf. Fapte 9,37), ca și cum plecarea din această viață a Fecioarei Maria nu avea nici o consecință. Evanghelistul Luca preferă în schimb să vorbească de încercările ei. Tradiția lukanică amintește în particular profetia bătrânului Simeon referitoare la ea (cf. Lc. 2,34), ceea ce implică, după cum vom arăta la timpul convenit, că, în sinea ei, a fost frământată de luptele și tensiunile ce se ivesc de timpuriu între primele grupuri de creștini. Fie că ea l-a însoțit pe „ucenicul pe care-l iubea Iisus” sau, mult mai probabil, fie că ea a rămas pe lângă Iacov al Ierusalimului, lapidat apoi în anul 62, în ambele cazuri tulburările comunitare au atins-o din plin.

În continuare, două tradiții își vor disputa locul înmormântării sale: una, mult mai veche, situează acest loc la Ierusalim, unde mormântul său este venerat în Valea Chedronului*, cealaltă, la Efes¹¹, pe lângă Apostolul Ioan, căruia i-a fost încredințată. Dar această ultimă tradiție, bazată pe relatarea din Ioan 19,27 („Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine” sau „printre ai săi”), este de fapt târzie, lăsând doar câteva urme la Epifanie, episcopul Salaminei (înainte de 403)¹², și în citatul unei scrisori sinodale de la Efes din anul 431; latinii nu vorbesc despre aceasta decât începând cu secolul al VI-lea¹³.

* La poalele Muntelui Măslinilor se găsește Biserica Adormirii, în formă de cruce și semiîngropată în stâncă, unde potrivit tradiției a fost înmormântat, pentru scurt timp, trupul Maicii Domnului [n.tr.].

¹¹ Pe culmea colinei Panaya Kapulu, lângă Efes.

¹² A se vedea Epifanie al Salaminei, *Panarion* 78, 11.

¹³ Mai multe informații în René Laurentin, *Vie authentique de Marie*, L'œuvre, Paris, 2003, pp. 431-448, care îl citează pe Maurice Tallon, „Le culte de la Vierge Marie en Asie Mineure du Ier au XVe siècle”, în *Maria* IV, Beauchesne, Paris, 1956, pp. 886-916.

Autorul *Evangeliei după Ioan* nu precizează de altfel locul la care se referă, și mult mai târziu, în afară doar de citatul menționat mai sus, Sinodul al treilea ecumenic, de la Efes, unde Fecioara Maria va fi proclamată „Născătoare de Dumnezeu” (Θεοτόκος), nu pare deloc să se preocupe de acest lucru. Prima tradiție, cea din Ierusalim, este, din fericire, mult mai solidă¹⁴.

În Valea Chedronului, unde se întinde vechiul cimitir iudaic de pe Muntele Măslinilor, arheologii franciscani¹⁵ au descoperit, în urma unei puternice inundații din anul 1972, un mormânt desemnat de ei ca fiind cel al Maicii Domnului. În același loc, mai multe biserici suprapuse, închinare Fecioarei Maria, constituiseră mai întâi obiectul unei atenții reînnoite, printre care și Biserica cruciaților. Venerarea credincioșilor se orienta atunci spre un edicul medieval înconjurat de arcade sprijinite pe șaisprezece coloane și încoronate de un ciborium în aur și argint. Apoi, în 1973, o nouă descoperire a făcut senzație. Foarte aproape și un pic izolată de masa stâncoasă a Muntelui Măslinilor, o mică cameră funerară a fost scoasă la suprafață, cu un banc stâncos de 46 cm deasupra solului, larg de 66 cm la sud și de 71 cm la nord. Acest banc unde se depunea corpul unui defunct este de formă compactă, conform celor din secolul I al erei noastre. Doar în secolele al III-lea și al IV-lea s-a impus tradiția de a săpa stânca în formă de sarcofag. Aceste prețioase informații arheologice găsesc un suport în scrierile apocrife – mai cu seamă în *Adormirea Mariei* a lui Pseudo-Ioan datând fără îndoială din secolul al IV-lea¹⁶ sau poate chiar mai

¹⁴ Cf. Amédée Brunot, „Le tombeau de la Vierge”, în Jacques Briand, ed., *La Terre sainte II*, Bayard, Paris, 2003, pp. 1478-1487.

¹⁵ Preoții Bagatti, Picirillo și Podromo.

¹⁶ A se vedea Simon-Claude Mimouni, *Dormition de Marie selon le Pseudo-Jean*, în François Bovon, Pierre Geoltrain, ed., *Écrits apocryphes chrétiens*, Gallimard, Paris, 1997, p. 165 ș.u.; și *Les Traditions anciennes sur la Dormition et l'Assomption de Marie*, Brill, Leyde, 2011. Despre *Protoevangelia lui Iacov* citată în continuare, a se vedea Albert Frey, în François Bovon, Pierre Geoltrain, ed., *Écrits apocryphes chrétiens*, Gallimard, Paris, 1997, p. 73 ș.u.

Respect pentru oameni și că ti

devreme – referitoare la tradiția din Ierusalim. Toate acestea situează tradiția „Adormirii” Maicii Domnului în mediul așa-zis iudeo-creștin, un mediu mai degrabă închis, în faza de a se distanța de Marea Biserică. Înțelegem atunci mai bine tăcerea de care dau dovadă Părinții Bisericii înainte de secolul al V-lea despre acest mormânt. Pelerina Egeria (sau Eteria) nu-i menționează existența la Ierusalim. Vom reveni ceva mai încolo pentru a prezenta atașamentul cercului „fraților lui Iisus” de persoana Fecioarei Maria.

Trebuie oare să mai adăugăm aici că noi nu cunoaștem nici data de naștere a Dreptului Iosif și nici pe cea a morții sale? Urmând tradiției vremii, Iosif trebuia să fi fost căsătorit de părinții săi pe când era tânăr¹⁷. Mai târziu, probabil începând din secolul al II-lea, problema pusă de existența fraților și surorilor lui Iisus despre care ne vorbește Evanghelistul Marcu (cf. Mc. 6,3) va duce la îmbătrânirea lui. El ar fi fost deja văduv și cu copii înainte de a o întâlni pe Fecioara Maria. Potrivit *Protoevangeliei lui Iacov*, Iosif, ales printre ceilalți văduvi pentru a o lua în grijă pe Fecioara Maria, ar fi încercat mai întâi să se eschiveze cu aceste argumente: „Dar știi că eu am fii și sunt bătrân, în vreme ce Maria e de-abia o copilă. Am să ajung de râsul fiilor lui Israel” (*Protoevangelia* 8, 2 la 9, 3). Doar că o astfel de tradiție de aparență artificială se acordă greu cu relatarea din *Evanghelia după Matei* (cf. Mt. 1,18-25), iar titlul de „Cel Întâi-Născut”, atribuit lui Iisus în *Evanghelia după Luca* (cf. Lc. 2,7), devine inadecvat¹⁸.

Cât privește data morții Dreptului Iosif, nu putem spune mare lucru, sau aproape nimic. Știm că el trăia încă atunci

¹⁷ Un băiat trebuia să aibă cel puțin cincisprezece ani pentru a se căsători, dar putea de asemenea ajunge până la optsprezece sau douăzeci de ani.

¹⁸ Acest titlu anunță episodul prezentării lui Iisus la Templul din Ierusalim din Lc. 2,23, un episod ce ar deveni potrivit Legii imposibil, dacă Iisus ar fi avut frați mai mari. Deoarece întâiul născut, cel ce deschide sânul matern, este „întâi-născutul din fiii mei” (Ieș. 13,15), adică al părintelui.

când Iisus face pelerinajul la Ierusalim. Născut în jurul anului 4 înainte de erei noastre, Iisus avea aproape doisprezece ani atunci, ceea ce situează episodul în jurul anului 18 al erei noastre, adică tocmai în plină perioadă de tulburări politice, când romanii ocupau Iudeea. În plus, Fecioara Maria era, probabil, văduvă înainte de începerea activității publice a lui Iisus în anul 27-28, deoarece Iosif nu era prezent la nunta din Cana Galileii. Mai știm că, cel puțin potrivit tradiției din comunitatea iohanică, Iisus ar fi încredințat-o pe Maica Sa ucenicului pe care El îl iubea, ceea ce ar fi de neînțeles dacă Iosif mai era încă în viață. Fără îndoială, un argument *a silentio* este întotdeauna fragil. Indicăm totuși că, în jurul anului 28, desemnarea lui Iisus de locuitorii Nazaretului ca „fiul teslarului” (Mt. 13,55) ar lăsa mai degrabă de înțeles că Iosif nu murise de prea multă vreme. Remarcăm, în sfârșit, că tradițiile ulterioare n-au indicat în mod special văduvia Fecioarei Maria, chiar dacă un grup de văduve în sânul comunității iudaice fusese repede recunoscut (cf. Fapte 9,34.41). Probabil că Fecioara Maria era una dintre aceste văduve din Ierusalim, privilegiate de cei Doisprezece Apostoli, de care vorbește cartea *Faptele Sfinților Apostoli* (cf. Fapte 6,1). Dar să oprim aici supozițiile și să mergem mai departe în prezentarea lumii în care a trăit Fecioara Maria.

1.3. O descriere pe scurt a tinerelor fete din acea vreme

Mai trebuie, oare, specificat că nu dispunem de nici o descriere fizică a Fecioarei Maria, nici măcar de o enumerare a trăsăturilor sale particulare? De fapt, acest tip de prezentare nu era deloc practicat la acea vreme, totul fiind atunci centrat pe gestul dumnezeiesc. Și aceasta cu atât mai mult cu cât relatarea Evanghelistului Luca se prezintă ca o descriere completă, evocând prezența Fecioarei Maria, fără a se opri însă îndelung

Respect pentru oameni și cărtă

asupra trăsăturilor sale. În orice caz, chiar dacă în lumea ebraică nu se desenează imagini, Fecioara Maria rămâne totuși o fiică a timpului său, căreia este posibil să-i restituim mai mult sau mai puțin înfățișarea. Îndeosebi mică de statură, ca majoritatea femeilor de atunci, ea trebuia să aibă tenul bronzat, după cum spune versul din *Cântarea Cântărilor*: „Neagră sunt, fete din Ierusalim, dar frumoasă, ca sălaşurile lui Chedar, ca și corturile lui Solomon” (Cânt. 1,4)¹⁹. Asemenea corturilor beduinilor, țesute din păr de capră, fetele din Israel sunt arse de soare. Ochii lor sunt de culoare închisă, „ochii Lui vor scânteia ca vinul” (Fc. 49,21), se spune despre urmașii lui Iuda. Într-un cuvânt, fetele din Israel sunt frumoase, astfel că înșiși profeții se adresează lui Israel, comparat cu o femeie destrăbălată, zicându-i: „Chiar dacă te-ai găti cu podoabe de aur și ți-ai sulemenit ochii cu dresuri, în zadar te-ai face frumoasă” (Ier. 4,30); „ți-ai făcut ochii cu dresuri și te-ai gătit cu podoabe” (Iez. 23,40). În mod normal, ele aveau părul lung și strălucitor, de culoare închisă, fără să ascundă trăsăturile fine ale unei tinere femei. În afara casei, capul era acoperit de un pliu al vestei pentru a se proteja de soare, un fel de șal, și nu de acel voal de în fin cu care se acopereau uneori femeile greco-romane din înalta societate. Și aceasta deoarece nu se urmărea să se ascundă propria coafură, aranjată, ce-i drept, fără extravagantele femeilor din Corint, de exemplu. La anumite ocazii cel puțin, femeile se parfumau, ca de altfel și bărbații (cf. Cânt. 1,3; 4,10). Menționăm, totodată, prezența unui suport rotund deasupra capului, pentru a putea purta ulcioarele cu apă scoasă de la fântână, și sandalele cu talpă de lemn sau de piele dură, legate cu curele, pentru a putea merge pe străzi pietruite. Este greu de descris cu mai multe detalii aspectul exterior al acestor fete din Orientul Apropiat, dar putem să ni le imaginăm

¹⁹ Potrivit unei scrisori sinodale adresate în 836 împăratului bizantin Teofil (829-842), Iisus avea pielea de „culoarea grâului, precum mama sa” (PG 95, 349 C).